

МОТИВАЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДОШКІЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ ДИТИНИ

Токарєва Л. Д.

науковий співробітник лабораторії психології дошкільника

Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8162-6544>

Дослідження психологічної готовності дошкільника до школи було розроблено провідними науковцями Л. Божович, О. Запорожцем, Г.Кравцовим, А. Венгером, Н. Гуткіною, Ю. Гільбухом та ін. І, сьогодні, ми зупинимось на дошкільній зрілості дитини. Це поняття стало актуальним і пріоритетним з введенням Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Ми взяли до уваги визначення змісту поняття дошкільна зрілість С. Ладивір, яка стверджує, що дошкільна зрілість це психічний стан дитини з оптимальним рівнем розвитку якісних новоутворень, для яких дошкільний вік є сенситивним періодом.

Розглядаючи тему мотиваційної готовності дитини до навчання у школі важливо сфокусуватись на питанні про те, а що є важливим для дитини старшого дошкільного віку при вступі до школи? Так, М. Бітянова і О. Барчук визначають такі позиції: сформованість прийомів ігрової діяльності, розвиненість соціальних емоцій та достатній стосовно віку моральний розвиток, розвиненість уяви, достатній рівень наочно – образного мислення, пам'яті, мовлення, на достатньому рівні самооцінка. Визначення рівня дошкільної зрілості в рамках психологічної готовності до шкільного навчання завжди починається з підбору методик з урахуванням віку дитини та її індивідуальних особливостей.

Дійсно, вступ до школи це велика подія, цікавий крок у житті дитини. До цих змін необхідно правильно готувати її. На думку деяких дорослих, дитина готова до школи тоді, коли вона вміє читати, писати, рахувати. Але цього замало щоб успішно навчатись у школі. Деякі майбутні першокласники ще не усвідомлюють навіщо потрібно навчатись. І, на перших порах, їх цікавить

тільки зовнішня привабливість навчіння, а це шкільне приладдя, форма, зміна соціального статусу, почуття дорослості тощо. Доречно зазначити, що тільки психологічно зрілий дошкільник буде вчасно соціально адаптований до навчальної діяльності і до ролі школяра. Однією із головних особливостей вважають і педагоги, і психологи це сформувати у дитини готовність пізнавати, адже помічено, що на початку навчальної діяльності у школі важче вчитися не тим дітям, у яких недостатній обсяг знань, а тим, які не вміють думати, мислити, захищати свою думку, по можливості розв'язувати проблемні ситуації, взаємодіяти з дорослими та однолітками, вміти оцінювати свої можливості.

Психологічна готовність дошкільника це свідомий стан психіки до прийняття нової діяльності, нової інформації, що передбачає формування у нього певного ставлення до шкільного навчання як до серйозної і значущої діяльності, а це і є мотиваційна готовність до шкільного навчання. Чому ж так необхідно діагностувати мотиваційну готовність дитини до вступу у школу? Практика свідчить, якщо мотиваційна готовність недостатня, то дитина не готова до систематичного навчання, у неї важче і довше проходить період адаптації до школи, в них частіше проявляються різноманітні труднощі у навчанні.

Готовність дитини до шкільного навчання має відповідати вимогам та критеріям оцінки дошкільної зрілості дитини, що передбачає специфіку розвитку в неї відповідних психологічних особливостей, що проявляються у: домінуванні пізнавального мотиву над ігровим, появі «внутрішньої позиції школяра», наявності довірливої уваги та уяви, рівні комунікативного та мовленнєвого розвитку, вмінні діяти за правилами тощо. Отож, розвиток цих психологічних особливостей формує необхідний базис, що є передумовою успішного навчання дитини в школі.

Бажання стати учнем і навчатися у школі з'являється наприкінці дошкільного віку. Це пов'язано з тим, що на 6 – 7 році життя дитина починає усвідомлювати своє місце серед інших людей, у неї формується внутрішня

соціальна позиція і прагнення до нової соціальної ролі. І вступаючи до школи, вона посідає нову соціальну позицію – школяра. А чи готова вона до неї? Іноді до школи приходять діти, які не готові збагнути організацію шкільного життя, не вміють орієнтуватися у відносинах між людьми, не вдається будувати стосунки з однолітками. Їм важко знайти своє місце в колективі, включитися до навчальної діяльності.

Втручання дорослого у підготовку дитини до навчання у школі показує, що діти переобтяжені різними інтелектуальними видами діяльності, зовсім не вміють грати, а дорослі, як правило, ігнорують цю потребу дитини в грі. Так, самі того не підозрюючи, дорослі випускають з-під свого впливу провідну діяльність дошкільника в якій він розвивається. В результаті чого виникають ускладнення у розвитку та прояві таких базових цінностей як самостійність та ініціативність, самовираження, прийняття рішень без допомоги дорослого, впевненості у власних силах, внаслідок чого порушується мотивація та інтерес до навчання.

А діти, як відомо, навчаються, розвиваються, виховуються у грі. Гра формує особистість дошкільника, її світогляд, її життєву і соціальну компетентність, розвиває її творчі здібності та уяву. Гра вимагає від дитини дотримання правил, стримування своїх бажань. Тобто сама гра ставить перед дитиною навчальні мотиви. Цінність гри у тому, що в ній дитина легко засвоює те, на що в інших умовах довелося б докласти значних зусиль. Вільно, без натиску дорослих дитина набуває умінь, навичок, готується до життя.

А думка науковців стверджує, що у дитини, яка не прожила повноцінно всі етапи розвитку власної ігрової діяльності – від маніпулятивних ігрових дій до ігор за правилами, не награлася, значно затримується формування мотиваційної готовності до навчання. Без цього важливого «ігрового» періоду не буває успішного навчання в школі. Більшість дітей старшого дошкільного віку відчувають великий потяг до школи. Але справжньої мотиваційної готовності ще не відчувається. Мотиваційна готовність відображає бажання дитини йти до школи, приймати активну участь у навчанні з серйозністю

засвоювати шкільні правила та вимоги. І, саме від мотиваційної складової, залежатиме входження дитини в нову для неї діяльність, нову для неї внутрішню позицію школяра, яка суттєво відрізняється від провідної діяльності гри розумовим навантаженням та своєю обов'язковістю.

Внутрішня позиція школяра є основою дошкільної зрілості і формування його як школяра, яка виникає на рубежі дошкільного і молодшого шкільного віку і являє собою дві групи мотивів: соціальні, що пов'язані з зовнішньою привабливістю процесу навчання, і виявляються в бажанні дитини займатися суспільно значущою діяльністю, налаштуванням і підтримкою взаємин з іншими однолітками. Та пізнавальні – внутрішні мотиви, що зумовлюються потребою в інтелектуальній активності пов'язані зі змістом і процесом навчання, зумовлюються пізнавальною спрямованістю і активністю дошкільника

В ідеалі пізнавальні мотиви дошкільника спрямовані на отримання нових знань, а також пов'язані із задоволенням природної допитливості. В поєднанні ці дві групи мотивів і є внутрішньою позицією школяра і по праву можуть вважатися критерієм готовності до шкільного навчання. Якщо ж пізнавальна активність не сформована, дитину приваблюють різноманітні другорядні мотиви, пов'язані зі сприйняттям школи як місця для розваг і дитина, в такому випадку, неспроможна взяти на себе обов'язки школяра.

Отже, зазначимо, що мотиви навчання формують внутрішню позицію школяра, яка є одним з основних показників психологічної готовності дитини до навчання. Якщо ж у дитини сформувати адекватні уявлення про школу, вимоги до нової поведінки, то вона не відчуватиме труднощів у прийнятті нової позиції, легко засвоюватиме норми і правила навчальної діяльності та поведінки в класі, взаємини з учителем і однолітками.

Отож, якщо дошкільник не готовий прийняти соціальну позицію школяра, то навіть за наявності необхідних умінь і навичок, високого рівня інтелектуального розвитку йому буде важко адаптуватися до шкільного життя і шкільних правил.

Формування мотиваційної готовності до навчання у школі важливо починати ще з молодшого віку, тоді коли дитина вперше сказала слова «Я сама». Необхідно працювати над всебічним розвитком дитини, формувати її світогляд, формувати її самооцінку, почуття власної гідності, знання своїх можливостей і рис, знання свого потенціалу.

Формуванню внутрішньої позиції дитини як школяра, сприяють сюжетно-рольові ігри, наприклад, «у школу». В процесі такої гри через сюжети і ролі дитина відкриває і пізнає певні норми і правила поведінки, знайомиться з шкільним режимом. Формується потреба співставляти свої власні дії і вчинки з вчинками інших, що завчасно привчає дитину до самостійності та дисциплінованості. Застосування сюжетно-рольових ігор допоможе у формуванні правильних навичок спілкування з вчителем, а також введе на новий рівень довільності поведінки дитини. Разом з тим, важливо акцентувати увагу дитини на привабливих сторонах позиції школяра, що відкриють йому нові права і нові обов'язки.

Досить корисними є також екскурсії до школи і спілкування зі школярами. Звісна річ, об'єднуючи батьків, вихователів, психологів, загалом, усіх учасників навчального процесу єдиною метою гармонійного та всебічного розвитку дошкільника, формування його особистості, то така дитина буде готова до навчання у школі, бо в неї будуть сформовані всі компоненти шкільної зрілості.

Література

1. Піроженко Т. Дошкільна зрілість або готовність дитини до школи. *Психолог дошкілля*. 2011. №11. С. 3-4.
2. Поніманська Т.І. Дитина і соціум. *Дошкільне виховання*. 2004. №8. С. 4–6.